

İLKE POLİTİKA ÖNERİLERİ 8

TÜRKİYE'DE YAYGIN DİN EĞİTİMİ

İLKE Yayın No: 196

Politika Önerileri: 8

Yazarlar

Nurullah Altaş, Kevser Rabia Mumcuoğlu

Katkıda Bulunan

Selim Tiryakiol

Editör

Mehtap Nur Öksüz

Tasarım

Betül Berra Kurt, Seyfullah Bayram

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

EPAM, Türkiye’de eğitim alanının güçlenmesini sağlamak, eğitimde eşitliğin ve adaletin sağlanmasına katkı sunacak bir birikim oluşturmak amacıyla; ihtiyaç odaklı, kanita dayalı ve kapsayıcı çalışmalar yapar.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: epam@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nı bağlayıcılığı yoktur.

İLKE POLİTİKA ÖNERİLERİ TÜRKİYE'DE YAYGIN DİN EĞİTİMİ

Genel Bakış

Türkiye’de din öğretimi, hem örgün eğitimin bir parçası olarak hem de Diyanet İşleri Başkanlığı, camiler ve Kur’an kursları bünyesinde yaygın eğitim olarak sürdürülmektedir. İlkokul 4. sınıftan son sınıfa kadar tüm kademelerde haftada iki saat olmak üzere zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ile din öğretimi örgün eğitim kapsamında tüm öğrencilere sunulmaktadır. Örgün eğitimin başlangıcından önce ise yaygın eğitim kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı 4-6 yaş Kur’an kurslarında din eğitimi verilmektedir. Ortaokul ve liselerde, zorunlu din eğitimi programlarına ek olarak seçmeli din ve değerler eğitimi dersleri sunulmaktadır. Bu ders paketleri içinde temel dini bilgiler, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Kur’an-ı Kerim dersleri bulunmaktadır. Bu dersler, ortaöğretim sürecindeki öğrencilerin, velilerinin ve kendilerinin talebine uygun olarak daha ayrıntılı bir din eğitimi alma imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Yine bu kademelerdeki öğrencilere de yaygın eğitim kapsamında yaz Kur’an kursları ve hafızlık kursları ile din eğitimi verilmektedir.

Yaygın din eğitiminin verildiği mekanların en yaygını camiler ve Kur’an kurslarıdır. Toplumun birçok kesimine yerel bağlamda en kolay ulaşılabilecek yer olan bu mekanlarda din eğitimi vaazlar, hutbeler ve yaz kurslar aracılığıyla verilmektedir. Vaazlar

ve hutbeler irşat hizmetlerinin iki temel aracıdır. Diyanet hizmetleri kapsamında yer alan vaazlar, din hizmetlerinin en eski uygulama alanlarından da birisidir. Din hizmetlerindeki yeni yönelimler cami merkezli bir din hizmeti örgütlemesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Devletin merkezdeki yükünü çevreye dağıtmasını gerektiren yeni yönetim anlayışı, din hizmetinin sivil bir karakter arz etmesi ve dini taleplerin aynı zamanda sivil talepler niteliği taşınması gibi nedenler, aslında tarihsel olarak il ve ilçe müftülüklerinde bulunmayan, ulus devlet anlayışı sonucunda gelişen dini bürokrasinin katı yönetim anlayışından dönüş yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığının 4-6 yaş kursları okul öncesi kademesindeki çocuklara yönelik din eğitiminde önemli hizmetler arasındadır. Okul öncesi dönem, çocuğun kişilik ve diğer gelişim alanlarının (bilişsel, duyuşsal, ahlaki, sosyal, dil, fiziksel, psiko-motor) en hızlı geliştiği dönemdir. Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı Kuran Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) çerçevesinde okul öncesi eğitim kurumlarında düzenlenen eğitimler, çocukların anaokulları ve ana sınıflarındaki eğitimi aksatmadan verilmektedir. Bir diğer yaygın din eğitimi hizmeti olan yaz Kur’an kursları ise ilk ve ortaöğretim aşamasındaki öğrencilere yönelik olarak “Kur’an-ı Kerim’i

ve mealini öğrenebilmeleri, dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla Mili Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetiminde, yaz aylarında camiler, Kur'an kursları ve belirlenen diğer mekânlarda açılan 2 ay süreli kurslardır. Yaz Kur'an kursu öğreticilerinden özellikle din görevlilerinin büyük bir kısmı pedagojik formasyona sahip değildir.

Hafızlık eğitimi de yaygın din öğretiminin bir parçasıdır. 1999 yılında Kur'an öğretime dair kısıtlamalar ile hafızlık eğitimi alan öğrenci sayısında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır. Ancak bu 17.09.2011 yılında yapılan düzenlemeler ile hafızlık eğitimi tekrar yaygınlaşmış ve hafızlık yapan öğrenci sayısı tekrar artışa geçmiştir. Kur'an'ın tamamının ezberlenerek hafızlık icazetinin devam ettirildiği Hafızlık Kur'an Kursları, 2010 yılından itibaren nitelik değiştirmeye başlanmış ve Kur'an'ın ezberlenmesinin yanında temel dini bilgiler ve din görevliliği yeterliklerine ilişkin destek eğitimleri de programların kapsamına alınmıştır. 2020 ve 2021 yılında hazırlanan paket programlarla bu eğitimin kapsamı

Diyanet hizmetleri kapsamında yer alan vaazlar, din hizmetlerinin en eski uygulama alanlarından birisidir.

oldukça genişlemiş, din hizmetleri yeterlikleri açısından oldukça önemli olan talim ve musiki de paket programlar halinde bu eğitime monte edilmiş görünmektedir.

Kamu tarafından verilen din eğitiminin hedef kitleleri, örgün eğitimde çocuklar ve gençler; yaygın eğitimde ise daha çok yetişkin kadınlardan oluşurken sivil din eğitiminin hedef kitleleri yaş ve cinsiyet sınırlaması olmaksızın geniş bir alanı kapsamaktadır. Ayrıca sivil din eğitimi kurumları tarafından yürütülen yaygın din eğitimi faaliyetlerinde katılımcıların eğitim düzeyleri de farklılık göstermektedir.

Durum Tespiti

2022 yılı itibariyle 141.000 personelle görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en önemli hizmet alanlarından biri de Kur'an kursları, vaaz ve hutbeler yoluyla din eğitimidir. Bu faaliyetler, sayısı 16.000 civarında olan Kur'an Kursları ve sayıları 90.000'e ulaşan camilerde gerçekleştirilmektedir. Camilerde yaygın eğitim kapsamında gerçekleştirilen hutbe ve vaazların dışında cami görevlileri tarafından düzenlenen yaz Kur'an kursları ve cami dersleri de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din eğitimi etkinliklerini çeşitlendirmektedir. 2022 yılı itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı farklı programlara sahip tüm Kur'an kurslarında (yaklaşık 13 farklı Kur'an kursu programı) öğretim gören öğrenci sayısı 743.000 civarındadır.

Yaz Kur'an kursları geleneksel din eğitiminin en etkili alanlarından birisi olarak kabul edilebilir. Bu din eğitimi alanı, bireylerin din hakkında bilgi sahibi oldukları ve temel ibadetlerin nasıl yerine getirileceğini öğrendikleri kognitif bir öğretim alanı olmaktan öte dini sosyalleşmenin gerçekleştiği bir din eğitimi boyutunu oluşturmaktadır. Bu kurslar, öğrencilerin cami ve cemaatle tanıştığı, akranlarıyla birlikte ibadet ettiği, ahlaki tutum ve davranışlar edin-

diği bir zaman dilimi ortaya çıkarmaktadır. Yetişkinlere yönelik dini bilgiler ve Kur'an öğretiminin de cami merkezli eğitim etkinlikleri arasına dahil edilmesi hem kadınların hem de her yaşta insanın dini sosyalleşmesine katkı amacının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ayrıca Kur'an kurslarında program çeşitliliği ve cami dışındaki çeşitli mekanlara yayılan hizmet ağı oluşturmak ilk başta din hizmetlerinin cami dışına taşması açısından cazip görünse de caminin dini hayattaki görünürlüğüne bulanıklaştırmakta, istihdamın ekonomik bir şekilde kullanımını engellemekte ve izleme ve değerlendirme süreçlerini zorlaştırmaktadır.

Hafızlık eğitimi alan öğrenci sayısı yaklaşık 10.000 civarındadır. Hafızlık öğrencilerinin bir kısmı ise proje imam hatip ortaokulu ve imam hatip lisesi öğrencisidir. Bunlar her iki kurumun da öğrencisi olarak orta-lise eğitimine devam ederken aynı zamanda hafızlık eğitimi almaktadır. Hafızlık, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın geleneksel din eğitim faaliyetleri içinde en uzun geçmişe sahip ve en verimli bir şekilde yerine getirdiği din eğitimi faaliyetidir. Bununla birlikte proje okulları bünyesinde imam

2022 yılı itibarıyla 141.000 personelle görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en önemli hizmet alanlarından biri de Kur'an kursları, vaaz ve hutbeler yoluyla din eğitimidir.

Dini ve ahlaki eğitimin etkili bir biçimde verilebilmesi için öğretmenlerin ve ailelerin işbirliği içerisinde olması önemlidir.

hatip ortaokulu ve liselerinde gerçekleştirilen hafızlık uygulamaları hem öğrenci hem de hafızlık öğretmenleri açısından birtakım handikaplar içermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının önemli bir ihtiyacı karşılamak amacıyla ilk olarak aile danışmanlık ve rehberlik büroları aracılığı ile başlattığı dini danışmanlık hizmetleri, günümüzde hastanelerden okullara ve öğrenci yurtlarına uzanan geniş bir uygulama alanında sayıları yaklaşık 1000'i bulan, kullandıkları unvanlara paralel bir lisans eğitimine sahip olmayan personel aracılığı ile yürütülmektedir. Aile, çocuğun eğitiminde çok önemli bir yer tutmaktadır. Çocuklarına dini eğitim vermek ve ahlaki değerleri öğretmek isteyen birçok aile,

bu değerleri çocuklarına etkili bir biçimde aktarmakta zorlanmaktadır. Bu bakımdan bu eğitimi çocuklarına sağlamak isteyen ailelerin desteklenmeleri ve doğru bir şekilde yönlendirilmeleri önem arz etmektedir. Bu konuda çeşitli vakıflar aileler için eğitim içeriği oluştursalar da Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bu konuda yapılandırılmış ve etkinliği test edilmiş bir eğitim modeli bulunmamaktadır. Aynı zamanda erken çocukluk döneminde, çocukların gelişimini destekleme amaçlı uygulanan programlara aileler de dahil edildiği zaman çocukların gelişimi çok daha hızlı gözlemlenmektedir. O yüzden dini ve ahlaki eğitimin etkili bir biçimde verilebilmesi için öğretmenlerin ve ailelerin işbirliği içerisinde olması önemlidir.

Gündem 1

Vaaz ve İrşad Hizmetleri

Teklif 1.

Hutbelerin cami görevlilerince hazırlanarak okunmasının sağlanması, bu mümkün olmasa bile en azından il ve ilçe müftülüklerince hazırlanarak okutulması sağlanmalıdır. Bu durum hutbe içerik ve konularının yerelleşmesini sağlamak için önemli bir adım olacaktır. Neredeyse son 40 yıldır camilerdeki Cuma ve bayram hutbelerinin yerelliğinin öne çıkarılması gerekliliği hemen tüm araştırmalarda önemli bir öneri olarak karşımıza çıkmasına rağmen Diyanet İşleri Başkanlığı merkezi hutbe uygulamasını devam ettirmektedir.

Teklif 2.

Vaaz ve irşad hizmetlerinin cami merkezli olarak planlanması, kürsü vaizliği uygulaması getirilerek vaizlerin de müftülükler yerine camilere atanması gerekmektedir. Çünkü vaaz ve irşad hizmetlerinin etkinliğinin sağlanması, muhatabı olan hedef kitlenin sosyo-kültürel özelliklerinin vaizler tarafından tanınmasına bağlıdır. Bu şekilde bir planlama ile camilerin hem vaaz ve irşad hizmetleri hem de dini danışmanlık hizmetleri açısından sürekli hizmet üretilen mekânlara dönüştürülerek fonksiyonel hale getirilmesi mümkün hale gelecek, camileri dernek ve cemaatlerin tasallutundan kurtaracaktır.

Teklif 3.

Camiler kolay ulaşılabilir, birçok fonksiyon için kullanılabilir ve çocuklar ve gençler tarafından zaman geçirilebilir mekanlara dönüştürülmelidir. Cami mimarisinde günümüzün bireysel ve toplumsal açıdan farklılaşan ihtiyaçlarına cevap vermeyen yüksek kubbeli ve tek mekânlı mimariden vazgeçilerek birçok sosyal mekân üretilebilecek bir mimari geliştirilmeli, yaygınlaştırılması için de tedbir mahiyetinde düzenlemeler yapılmalıdır.

Gündem 2

Kur'an Kursu Hizmetleri

Teklif 1.

Hafız adaylarının örgün eğitimde yıl kaybı yaşanmasını önleyici olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli bir sistem ortaya konmalıdır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Bakanlığı'nın hafızlık eğitim faaliyetine yönelik kendi kurumlarında nitelikli ve istekli öğrenciler yetiştirebileceği, fiziksel şartlarının öğrenci ve öğretim süreçleri açısından en yüksek seviyede olduğu, hafızlık eğitiminin kalitesini artırmayı hedefleyen kalite merkezli bir hafızlık eğitimi yapılandırılmalıdır.

Teklif 2.

Yaz Kur'an kursları formal bir eğitim programı yerine çocukların belli temalar altında hem Kur'an'la tanıştığı hem ibadetlerle ilişkiye geçtiği, dini kültürü içselleştirdiği, inançlarıyla kimliği arasında etkileşimi başlattığı bir süreç işletmelidir. Bunları tamamen etkinlikler üzerine ve özellikle camiye mekân olarak kullanarak gerçekleştirilmelidir. Bu anlamda yaz Kur'an kursları hem kız hem de erkek çocukları için camilerde gerçekleştirilmeli, çocukların sınıftan kurtulduklarına sevindikleri bir tatil sürecinde yeniden sınıflara doldurulduğu bir eğitim ortamı olmaktan uzaklaştırılmalıdır.

Teklif 3.

Kadın cami cemaatinin oluşumunda cami merkezli din eğitimi faaliyetleri yaygınlaştırılmalıdır. Özellikle yetişkin kadınların devam ettiği Kur'an kurslarında dini öğrenmeler gerçekleştirmekten ziyade kadın katılımcıların cemaat oluşturma iştiafının öne çıktığı bilinen bir husustur. Dolayısıyla dini öğrenmeler odaklı din eğitimi faaliyetleri bilinçlendirici olacaktır.

Gündem 3

Hizmet İçi Eğitim Hizmetleri ve Diyanet Akademisi

Teklif 1.

Hizmet içi eğitimi, hizmet öncesi eğitime dönüştüren ve “Diyanet Akademisi” kavramı ile de bu yönelimi meşrulaştıran uygulamalara son verilmelidir. Bu uygulama ilahiyat fakültelerinin itibarını da olumsuz etkilemekte, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev almak isteyen yetenekli ve istekli öğrencilerin de ilahiyattaki uzun bir eğitim sürecinden sonra tekrar bir eğitim sürecine girme zorunluluğu nedeniyle Diyanet’e yönelimini azaltmaktadır.

Gündem 3

Sivil Din Eğitimi

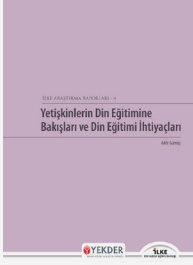
Teklif 1.

Ülkemizde din eğitimi verme hedefi olan tüm dernek ve vakıflar ile özel okullara Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi tarafından onaylanmak koşuluyla isteğe bağlı ders kapsamında kendi din dersi programlarını yapma imkânı verilmelidir. Bununla birlikte bu derse ait materyal ve öğretim süreçleri ile bu süreçlere bağlı okul etkinliklerinin yetkili etik kurul onayları alındıktan sonra bilimsel araştırmalara konu edilmelerini kolaylaştıran düzenlemeler yapılmalıdır.

Teklif 2.

Açık ve şeffaf olmayan resmi veya özel tüm din eğitimi faaliyetlerine imkân tanınmamalıdır. Okul öncesi eğitimden lise son sınıfa kadar isteğe bağlı statüsünde din ve değerler eğitimi paketleri organize etme, programlarını geliştirme ve uygulamaya geçirme Anayasa 24. maddesindeki isteğe bağlı din dersi hakkı bağlamında uygulanabilir hale getirilmeli, bu hakkın kullanım süreçleri hem idari hem de akademik izleme ve değerlendirme çalışmalarına konu olabilmelidir.

İlgili Yayınlarımız

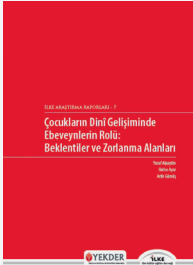

Yetişkinlerin Din Eğitimine Bakışları ve Din Eğitiminin İhtiyaçları

► <https://ilke.org.tr/yetiskinlerin-din-egitimine-bakisleri-ve-din-egitimi-ihtiyaclari>

Arife Gümüş

02 Nisan-13 Şubat tarihleri arasında, farklı yaş ve meslek grubundan 25 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen "Yetişkinlerin Din Eğitimine Bakışları ve Din Eğitimi İhtiyaçları" başlıklı araştırma raporu, yetişkinlerin din eğitiminden ve din eğitimi hizmeti sunan kişi ve kurumlardan beklentilerine dair tespitler yer almaktadır. Yetişkinlerin ilgilerinin ve ihtiyaçlarının neler olduğunu tespit etmek için araştırma kapsamında belirli nitelikte yetişkin ile görüşmeler gerçekleştirilmiş verilen yanıtlardan hareketle yaptığımız çıkarımlara dayanarak, yetişkin din eğitimi paydaşlarına birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Çocukların Dini Gelişiminde Ebeveynlerin Rolü

► <https://ilke.org.tr/cocuklarin-dini-gelisiminde-ebeveynlerin-rolu-beklentiler-ve-zorlama-alanlari>

Yusuf Alpaydın, Hatice Ayar, Arife Gümüş

Bu rapor, çocuklar için dini referanslı bir hayatın inşasında anne-babanın hayati rolüne vurgu yapmak ve ebeveynlerin çocukların dini eğitimlerine daha nitelikli katkı sağlama-sına yardım etmek için Yusuf Alpaydın, Hatice Ayar ve Arife Gümüş tarafından ailelerin çocuklarının dini eğitiminde ne tür zorluklar yaşadıkları ve hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duyduklarını tespit eden bir alan araştırmasının sonuçlarını içermektedir.

İLKE İlim Kùltür Eğitim Vakfı, bir sivil toplum kuruluğu olarak 40 yılı ağkın bir sùredir bilgi, politika ve strateji üretiyor. İLKE olarak yaptığımız çalışmalarla bir taraftan sivil alanın nabzını tutuyor; bir taraftan da ÷lke meselelerinin daha derinlikli ve nitelikli kavranmasını sağlamaya çalışıyoruz. Eğitim, toplum, sivil toplum ve ekonomi alanlarını merkeze aldığımız çalışmalarımızı tüm ilgililerin istifadesine sunuyoruz.

İLKE Vakfı olarak, şimdiye dek gerçekteştirdiğimiz tüm faaliyetlerimizi karar alıcılar, politika yapıcılar ve uygulayıcılara sunarak hizmet odaklı kimliğimizin gereğini yerine getirmeye çalıştık. Bu kapsamda hazırladığımız "Eğitim Alanında Politika Önerileri" dosyası, 2023 Türkiye genel seçimleri sonrası hayata geçirilecek eğitim politikalarının niteliğini artırmaya yönelik teklifler içeriyor. İLKE'nin bugüne dek ürettiği çalışmaların yanı sıra her biri alanında uzman isimlerin katkılarıyla hazırlanan bu dosyalarla geleceğin Türkiye'si için geliştirilecek politikalara katkı sunmayı gaye ediniyoruz.

Eğitim alanındaki faaliyetlerimizi incelemek için:

İLKE
ilim kùltür eğitim vakfı

epam
EĞTİM POLİTİKALARI ARAşTIRMA MERKEZİ

Adres: Aziz Mahmut Hùdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üskùdar/ İstanbul
Telefon: +90 216 532 63 70 E-mail: epam@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr/epam